

The Modeling of Educational Resiliency in Students of Lorestan University of Medical Sciences

Mahdi Yousefvand ¹, Ezzatollah Ghadampour ^{2,*}, Hanieh Yavari ³, Arezoo Azadi ⁴, Arman Aaj ⁵

¹ PhD in Educational Psychology, University of Lorestan, Khorramabad, Iran

² Associate Professor of Educational Psychology, University of Lorestan, Khorramabad, Iran

³ PhD Student of Educational Psychology, University of Lorestan, Khorramabad, Iran

⁴ MA in Clinical Psychology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran

⁵ MA Student, Department of Family Counseling, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran

Received: 03 Sep 2018

Accepted: 12 Dec 2018

Keywords:

Model
Academic Resilience
Religious Orientation
Academic Optimism
Academic Engagement

© 2019 Baqiatallah University of
Medical Sciences

Abstract

Introduction: Academic resilience is one of the most important factors affecting educational outcomes. The purpose of this study was to develop a model of educational resilience of medical students.

Methods: The research method was descriptive and was a structural equation model. The sample consisted of 433 undergraduate students selected by simple random sampling method and selected from among students of Lorestan University. The religious orientation, academic satisfaction, academic engagement and academic resilience were completed by the participants. Data were analyzed by structural equation analysis with AMOS22 software.

Results: The results showed that the initial model has a favorable fit. In this study, all direct and indirect paths were significant except for direct religious orientation on educational conflict.

Conclusions: Therefore, in developing educational programs to study the status of academic resilience, it is better to examine the religious orientation, academic engagement and academic optimism.

مدل یابی علی تاب‌آوری آموزشی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان

مهدی یوسفوند^۱، عزت‌اله قدم‌پور^{۲*}، هانیه یآوری^۳، آرزو آزادی^۴، آرمان آج^۵

^۱ دکتری تخصصی روانشناسی تربیتی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

^۲ دانشیار، روانشناسی تربیتی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

^۳ دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۴ کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمانشاه، ایران

^۵ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آذادشهر، آذادشهر، ایران

چکیده

مقدمه: تاب‌آوری آموزشی از جمله عوامل بسیار مهمی است که بر نتایج آموزشی تأثیر بسزایی دارد. پژوهش حاضر با هدف تدوین مدل تاب‌آوری آموزشی دانشجویان علوم پزشکی انجام گرفت.
روش کار: روش تحقیق در این مطالعه توصیفی و از نوع مدل معادلات ساختاری بود. نمونه مطالعه را ۴۳۳ دانشجوی کارشناسی تشکیل می‌دادند که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مرحله‌ای و از بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان انتخاب شدند. پرسشنامه‌های جهت‌گیری مذهبی، خوش‌بینی آموزشی، درگیری آموزشی و تاب‌آوری آموزشی توسط شرکت‌کنندگان تکمیل گردید. داده‌ها به وسیله تحلیل معادلات ساختاری با نرم افزار AMOS22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.
یافته‌ها: نتایج نشان داد که مدل اولیه از برازش مطلوبی برخوردار است. در این مطالعه همه مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم بجز مسیر مستقیم جهت‌گیری مذهبی بر درگیری آموزشی، معنادار بودند.
نتیجه‌گیری: بنابراین، در تدوین برنامه‌های آموزشی جهت بررسی وضعیت تاب‌آوری آموزشی بهتر است که جهت‌گیری مذهبی، درگیری آموزشی و خوش‌بینی آموزشی مورد اهداف بررسی قرار بگیرند.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۳۰

واژگان کلیدی:

مدل
تاب‌آوری آموزشی
جهت‌گیری مذهبی
خوش‌بینی آموزشی
درگیری آموزشی

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج) محفوظ است.

مقدمه

تاب‌آور حضور داشته باشند [۵]. بنابراین، تمرکز اصلی پژوهش‌ها در حوزه تاب‌آوری، شناسایی اسنادها و شرایط مؤثر در رشد تاب‌آوری است. چنین متغیرهایی به عنوان عوامل حفاظتی یا ارتقاءدهنده یا ترغیب و تسهیل‌کننده تاب‌آوری مفهوم‌سازی شده‌اند. این عوامل حفاظتی را می‌توان در سه سطح طبقه‌بندی کرد: عوامل فردی، عوامل خانوادگی و عوامل اجتماعی [۶]. ماهیت سازه تاب‌آوری موضوع دیگری است که در پژوهش‌های مربوط به تاب‌آوری به آن توجه شده است. در اغلب پژوهش‌ها این سازه به عنوان یک سازه تک‌بعدی در نظر گرفته شده است. ولی در سال‌های اخیر، با توجه به ابهامات پدید آمده در توجیه نتایج پژوهش‌ها، نظریه‌پردازان و محققان نگاه چندبعدی به تاب‌آوری را دنبال کرده‌اند [۷]. ماهیت چندبعدی بودن سازه تاب‌آوری از شواهدی ناشی می‌شود که در آن افراد در معرض خطر، به رغم نشان دادن کارکردهای مهارتی و سازگاری در بعضی از حوزه‌ها، مثلاً پیشرفت تحصیلی، پیامدهای ناسازگارانه جدی را در دیگر زمینه‌ها نشان می‌دهند. گرچه ممکن است تاب‌آوری تقریباً فراگیر باشد، ولی احتمال این‌که همه ما به یک اندازه تاب‌آور باشیم اندک است [۸]. انسان‌ها از نظر توان درونی، انعطاف‌پذیری و تحمل در برابر مشکلات متفاوت هستند [۹]. یکی از ابعاد تاب‌آوری که بنارد Benard آن را تعریف و توضیح داده است، تاب‌آوری آموزشی

بخش قابل توجهی از چالش‌های زندگی، مربوط به دوره دانشجویی است که چالش‌های تحصیلی از این موارد است. دوران تحصیل، دوره‌ای از زندگی است که در آن تغییرات شناختی و اجتماعی سریعی اتفاق می‌افتد [۱]. از این رو انطباق و سازگاری با فرصت‌ها و چالش‌های تحصیلی مورد توجه پژوهش‌گران تعلیم و تربیت بوده است. یکی از اساسی‌ترین موضوعاتی که دانشجویان در زمینه تحصیل خود با آن درگیر هستند تاب‌آوری (resiliency) می‌باشد [۲]. تاب‌آوری به عنوان توانایی بازگشت به حالت اولیه و سازگاری موفقیت‌آمیز به رغم استرس زیاد و شرایط ناگوار، از جمله سازه‌هایی است که در سال‌های اخیر توجه محققان را در حوزه‌های مختلف روان‌شناسی از جمله روان‌شناسی تحولی، روان‌شناسی تربیتی، روان‌شناسی خانواده، و غیره به خود اختصاص داده است [۳]. تاب‌آوری روان‌شناختی به فرآیند پویای انطباق و سازگاری مثبت با تجارب تلخ و ناگوار در زندگی گفته می‌شود [۴]. اگرچه باورهای اولیه در خصوص تاب‌آوری، آن را صفتی ذاتی در نظر گرفته و افراد تاب‌آور را غیر آسیب‌پذیر و با ویژگی‌های منحصر به فرد می‌پنداشتند؛ اما نتایج تحقیقات در سال‌های اخیر نشان داده که تاب‌آوری یک توانمندی ذاتی نبوده و قابل دستیابی است و زمانی حاصل می‌شود که عوامل حفاظتی مناسب به رغم وجود عوامل خطرزا در زندگی افراد

آموزشی این است که مشکلات (مانند؛ ناامیدی آموزشی، شکست و کناره‌گیری از محیط یادگیری) ناشی از نبود تاب‌آوری آموزشی در بین یادگیرندگان باعث هزینه‌سازی و از دست رفتن سرمایه‌های انسانی و نیروی تحصیل کرده در آینده می‌شود به طوری که، تبعات سنگین اقتصادی، آموزشی، فرهنگی و آموزشی را برای جامعه به همراه خواهد داشت. پس برای جلوگیری از این تبعات پرداختن هر چه دقیق‌تر به موضوع تاب‌آوری آموزشی لازم و ضروری می‌باشد.

از ضرورت‌های دیگر برای پرداختن به موضوع تاب‌آوری آموزشی این است که، تاب‌آوری آموزشی افراد را قادر می‌سازد تا یک شبکه اجتماعی حمایتی از خانواده و دوستان داشته باشند که در مواقع پرتنش مورد حمایت آن‌ها قرار گیرند همچنین این افراد توانایی بالایی در مقابله با موقعیت‌های چالش‌زا دارند [۲۶]. همچنین تاب‌آوری فرد را قادر می‌سازد با سختی‌ها، مشکلات و چالش‌های آموزشی سازگار شود. هرچند برخی از ویژگی‌های مرتبط با تاب‌آوری به صورت زیستی و ژنتیکی تعیین می‌شوند، اما مهارت‌های مربوط به تاب‌آوری آموزشی را می‌توان یاد داد و تقویت نمود. لذا بهبود روش‌های فعلی و دستیابی به رویکردهای جدید در زمینه ارتقای سطح تاب‌آوری آموزشی بسیار ضروری است، زیرا این‌سازه، یکی از مهمترین سازه‌هایی است که افراد در زمینه تحصیل و یادگیری چه در مدارس و چه در دانشگاه‌ها با آن روبه‌رو هستند [۲۶].

امروزه عدم توفیق نهادها از جمله دانشگاه‌ها در دستیابی به اهداف خود تا حدودی به فقدان و یا پایین بودن سطح تاب‌آوری آموزشی در دانشجویان مربوط می‌شود. لازمه ایجاد تاب‌آوری آموزشی، افزایش آگاهی نسبت به وضعیت فعلی خود شخص و جنبه‌های مختلف آن‌ها در محیط دانشگاه است. به عبارت دیگر به منظور رسیدن به هدف مطلوب می‌بایستی ابتدا وضعیت کنونی تاب‌آوری آموزشی را مورد بررسی قرار داد و در صدد کاهش فاصله بین شرایط موجود و وضعیت مطلوب برآمد. از ضرورت‌های دیگر برای انجام مطالعه حاضر این است که نتایج این تحقیق مسئولین دانشگاه‌ها و بالادست دانشگاه مورد مطالعه (علوم پزشکی لرستان) را قادر می‌سازد تا با افزایش آگاهی نسبت به وضعیت موجود دانشگاه‌ها از حیث ابعاد گوناگون تاب‌آوری، بتوانند با آگاهی لازم جهت بهبود و ارتقای میزان تاب‌آوری آموزشی در دانشجویان تصمیمات مناسبی اتخاذ نمایند. از دیگر دلایل اهمیت پژوهش حاضر در آن است که میزان خوش‌بینی آموزشی، درگیری آموزشی و وضعیت جهت‌گیری مذهبی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان را روشن می‌سازد. انجام این تحقیق می‌تواند ضمن افزایش آگاهی نسبت به میزان تاب‌آوری آموزشی رابطه آن را با سایر متغیرهای مورد مطالعه، شناسایی کند. کاربست نتایج این تحقیق علاوه بر آنکه موجب افزایش میزان تاب‌آوری آموزشی دانشجویان از طریق افزایش میزان خوش‌بینی آموزشی، درگیری آموزشی و سایر متغیرهای مورد پژوهش می‌شود؛ زمینه را نیز برای اثربخشی و کارایی دانشگاه به منظور افزایش میزان هیجان‌های آموزشی، پایستگی در یادگیری و خودارزشمندی دانشجویان از طریق برنامه ریزی درست و منسجم فراهم کرده و بر این اساس، مورد استفاده برنامه ریزان و مسئولین آموزشی دانشگاه قرار می‌گیرد. به دلیل محدود بودن بررسی‌های انجام شده در این زمینه و همچنین برای درک بهتر سازه تاب‌آوری آموزشی و چگونگی ارتقای این سازه روان‌شناختی، پژوهش حاضر ضروری به

(academic resiliency) است. تاب‌آوری آموزشی را به این صورت تعریف شده است [۱۰]: فرآیند مقابله با استرس و چالش‌های پیش‌رو در دانشگاه و بهره‌گیری از مهارت‌هایی که به دانشجو برای غلبه بر این شرایط کمک می‌کنند. در دو دهه اخیر پژوهشگران، در عین پرداختن به جنبه‌های متفاوتی از تاب‌آوری، به زمینه‌های ارتباطی متغیرهای دیگر با تاب‌آوری آموزشی توجه جدی نشان داده‌اند و لذا این امر سبب شده تا الگوهای متعددی برای بررسی عوامل تأثیرگذار و گستره همبسته‌های تاب‌آوری آموزشی مطرح گردد.

یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های مهم تاب‌آوری آموزشی دانشجویان رابطه تنگاتنگی با آن دارد توجه به میزان جهت‌گیری‌های مذهبی آن‌ها است [۱۱]. یافته‌ها نشان می‌دهد جهت‌گیری مذهبی درونی پیش‌بینی‌کننده مثبت و معناداری برای کنترل درونی و سازگاری و تاب‌آوری آموزشی [۱۲] می‌باشد. برخی محققان در مطالعه خود به این نتایج رسیدند که رابطه معناداری بین جهت‌گیری مذهبی و تاب‌آوری وجود دارد به گونه‌ای که جهت‌گیری مذهبی پیش‌بینی‌کننده معناداری برای تاب‌آوری می‌باشد. نتایج این مطالعه همچنین نشان داد که رابطه مثبت و معناداری، بین سن، سطح تحصیلات و تاب‌آوری با جهت‌گیری مذهبی وجود دارد [۱۳]. برخی دیگر از پژوهشگران نیز بیان می‌کنند که مذهبی بودن و اعتقاد به خداوند باعث افزایش سطح تاب‌آوری و بردباری فرد در مقابله با مشکلات می‌شود [۱۴-۱۶]. یافته‌های محققان نشان داد که بین تاب‌آوری و منبع کنترل فرزندان رابطه معنادار مستقیمی وجود دارد به این صورت که فرزندان که منبع کنترل درونی دارند از میزان بالاتری از تاب‌آوری و فرزندان که منبع کنترل بیرونی دارند از میزان کمتری از تاب‌آوری برخوردار هستند [۱۷-۲۰]. یافته‌ها تحقیقی نشان داده است که بین تاب‌آوری و خوش‌بینی نیز، رابطه مثبت معناداری وجود دارد [۲۱]. خوش‌بینی آموزشی یک ساختار نوظهور و متشکل از کارآمدی جمعی و اعتماد به والدین و دانشجویان می‌باشد که برای اولین بار توسط هوی، تارتر و وولفولک شناسایی شد [۲۲]. در واقع می‌توان گفت خوش‌بینی آموزشی از برجسته‌ترین سازه‌های شخصیتی و متشکل از شناخت‌های مثبت است که نوع رفتارهای فرد از قبیل تلاش، غلبه بر موانع آموزشی و امیدواری به کسب موفقیت‌های بیشتر در آینده را تعیین می‌کند.

یکی دیگر از پیش‌بینی‌کننده‌های تاب‌آوری آموزشی، درگیری آموزشی است [۲۳]. این مفهوم بر مبنای نظریه لینن برینک و پنتریچ ارائه شده است. درگیری تحصیلی سازه‌ای است که برای اولین بار جهت درک و تبیین افت و شکست تحصیلی مطرح گردید و به عنوان پایه و اساسی برای تلاش‌های اصلاح‌گرایانه در حوزه تعلیم و تربیت مد نظر قرار گرفت [۲۴]. برخی محققان یک چهارچوب کلی برای درگیری آموزشی متشکل از سه بعد درگیری شناختی، انگیزشی و رفتاری بیان کرده‌اند [۲۵]. در مطالعه‌ای نشان داده شد که خوش‌بینی آموزشی به صورت علی و غیرمستقیم از طریق درگیری آموزشی بر تاب‌آوری آموزشی دانشجویان تأثیر می‌گذارد.

برخی مطالعات نشان داده‌اند که نبود یا پایین بودن میزان تاب‌آوری آموزشی در بین یادگیرندگان باعث بروز مشکلات زیادی همانند شکست آموزشی، انزوای آموزشی، بدبینی و ناامیدی نسبت به محیط یادگیری، کارکرد آموزشی پایین و مهمتر از همه ترک تحصیل می‌شود. بنابراین از دلایل و ضرورت‌های دیگر برای پرداختن به موضوع تاب‌آوری

مطالعه حاضر نیز آلفای کرونباخ برای جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی به ترتیب ۰/۸۸ و ۰/۸۴ بدست آمد.

پرسشنامه خوش‌بینی آموزشی

این پرسشنامه را شیر و کارور تهیه کرده‌اند و دارای ۱۰ آیتم است که ۶ آیتم آن مورد استفاده قرار می‌گیرد. ۳ آیتم مربوط به جملات منفی و ۳ آیتم مربوط به جملات مثبت است. آزمودنی با استفاده از یک مقیاس پنج‌درجه‌ای از (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) توافق خود را اعلام می‌کند. برخی مطالعات ضریب آلفای ۰/۶۵ برای مقیاس خوش‌بینی و ۰/۷۲ برای مقیاس بدبینی به دست آورده‌اند [۲۹]. برخی دیگر نیز برای این مقیاس ضریب آلفای ۰/۸۰ را برای کل آزمودنی‌ها گزارش کرده‌اند [۳۰]. در مطالعه حاضر نیز آلفای کرونباخ برای مقیاس خوش‌بینی آموزشی ۰/۷۶ بدست آمد.

پرسشنامه تاب‌آوری آموزشی

پرسشنامه تاب‌آوری آموزشی توسط سامونلز ساخته شد. نسخه نهایی این پرسشنامه شامل ۴۱ سؤال است که از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شود تا میزان تاب‌آوری آموزشی خود را بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) درجه‌بندی کنند. سؤالات ستاره‌دار در پرسشنامه، معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. این مقیاس دارای سه مؤلفه می‌باشد. این مؤلفه‌ها عبارتند از مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مساله‌محور و مثبت‌نگر. در برخی مطالعات روایی بیرونی و سازه این مقیاس تأیید شده است [۳۱]. در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۳ و برای خرده‌مقیاس‌های مهارت‌های ارتباطی ۰/۷۷، جهت‌گیری آینده ۰/۸۲ و مساله‌محور و مثبت‌نگر ۰/۸۵ بدست آمد.

پرسشنامه درگیری آموزشی

این مقیاس توسط اسجافلی، بیکر و سالانوا ساخته شد که میزان درگیری دانشجویان را در فعالیت‌های آموزشی می‌سنجد. این مقیاس دارای ۳۰ ماده بود که سه زیرمقیاس درگیری شناختی (۱۰ گویه)، درگیری انگیزشی (۱۰ گویه) و درگیری رفتاری (۱۰ گویه) را شامل می‌شود. سؤال‌ها با یک مقیاس لیکرت هفت درجه‌ای (از صفر تا شش) درجه‌بندی شدند. در برخی مطالعات روایی بیرونی و سازه این مقیاس تأیید شده است [۳۲]. در پژوهش حاضر، ضریب پایایی برای کل مقیاس درگیری آموزشی ۰/۸۱ و برای هر یک از خرده‌مقیاس‌های درگیری انگیزشی ۰/۸۵، درگیری رفتاری ۰/۷۹ و درگیری شناختی ۰/۷۵ بدست آمد.

روند اجرای پژوهش: برای اجرای پژوهش ابتدا مجوزهای لازم اخذ گردید و سپس پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی در بین دانشجویان توزیع گردید. بعد از انتخاب آزمودنی‌ها به منظور مدل‌سازی تاب‌آوری آموزشی، ابتدا به اجرای پرسشنامه‌های جهت‌گیری مذهبی، خوش‌بینی آموزشی، درگیری آموزشی و تاب‌آوری آموزشی پرداخته شد. البته برای جلوگیری از اثر ترتیب اجرای ابزار، پرسشنامه در ترکیب‌های متفاوتی اجرا شدند. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای تجزیه تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار) همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری استفاده گردید.

نظر می‌رسد. از آنجایی که تاکنون پژوهشی که در آن به ترکیب مدل‌های رایج در زمینه تاب‌آوری آموزشی پرداخته باشد، صورت نگرفته است، نتایج این مطالعه اطلاعات ارزشمندی را در اختیار محققان و اندیشمندان قرار داده و پشتوانه پژوهشی درخور توجهی برای مدل‌های روان‌شناختی در زمینه چگونگی ارتقای سطح تاب‌آوری آموزشی فراهم خواهد آورد. بنابراین در این تحقیق، پژوهشگر به دنبال پاسخ به این سؤالات است که آیا مدل ساختاری فرض شده در مورد متغیر تاب‌آوری آموزشی، با توجه به سازه‌های جهت‌گیری مذهبی، خوش‌بینی و درگیری آموزشی مورد تأیید است؟

روش کار

طرح پژوهش: طرح پژوهش حاضر، به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش تحقیق از جمله مطالعات همبستگی (مقطعی-توصیفی) موسوم به مدل‌یابی معادلات ساختاری می‌باشد.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان بود که در سال آموزشی ۹۸-۱۳۹۷ مشغول به تحصیل بودند. جامعه مورد نظر (یا هدف) در این مطالعه دانشجویان دختر و پسر مقطع کارشناسی می‌باشد که نمونه مورد پژوهش نیز از این جامعه انتخاب شد. برای مطالعاتی که از روش معادلات ساختاری استفاده می‌کنند قاعده سرانگشتی زیر را برای انتخاب نمونه پیشنهاد کرده است [۲۷]: حداقل حجم نمونه برای هر پارامتر محاسبه شده برابر با ۵، نسبت ۱۰ به ۱ مناسب‌تر و نسبت ۲۰ به ۱ مطلوب قلمداد می‌شود. پارامترهای محاسبه شده از مجموع تعداد مسیرها، واریانس برونزا، کوواریانس‌ها و واریانس خطا بدست می‌آید. از آنجا که در پژوهش حاضر ۴۰ پارامتر مشاهده شده وجود دارد تقریباً از نسبت ۱۰ به ۱ استفاده شد و تعداد ۴۶۷ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی مرحله‌ای ساده انتخاب گردید.

ابزارهای گردآوری داده‌ها

نمونه‌برگ جمعیت‌شناختی

این نمونه‌برگ محقق ساخته شامل سؤالاتی بود که موارد زیر را مورد سنجش قرار می‌داد: سن، جنس، سطح تحصیلات، وضعیت تأهل، رشته آموزشی.

پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی

پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی در سال ۱۳۸۱ توسط بهرامی معرفی شده است. این پرسشنامه ۶۵ گویه دارد و میزان جهت‌گیری مذهبی را در فرد مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. این پرسشنامه شامل چهار خرده‌مقیاس است که هر کدام از خرده مقیاس‌ها ابعاد متفاوتی را می‌سنجد. خرده‌مقیاس مذهب‌گرایی (۲۸ گویه)، خرده‌مقیاس سازمان‌یافتگی [۱۹]، خرده‌مقیاس ارزش‌سازی مذهبی (۹ گویه) و خرده‌مقیاس کام‌جویی (۸ گویه) می‌باشد. این پرسشنامه بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت تهیه شده و پاسخگو نظر خود را درباره هر پرسش از (کاملاً موافقم= ۵، موافقم= ۴، متوسط= ۳، مخالفم= ۲، کاملاً مخالفم= ۱) مشخص می‌سازد. نتایج مطالعات نشان داده‌اند که این پرسشنامه از روایی و اعتبار مطلوبی برخوردار است [۲۷، ۲۸]. در

یافته‌ها

همانطوری که جدول ۲ نشان می‌دهد دامنه همبستگی میان متغیرها از ۰/۰۶ (بین منبع کنترل بیرونی و خوش‌بینی آموزشی) تا ۰/۷۷ (بین کام‌جویی و منبع کنترل درونی) متغیر می‌باشد. در این میان فقط، ضریب همبستگی بین منبع کنترل بیرونی و مذهب‌گرایی معنادار نمی‌باشد ($P > 0.05$). بهنجاری چندمتغیری: یکی از ملاک‌های متداول در بررسی مفروضه بهنجار بودن محاسبه آماره‌های چولگی (skewness) و کشیدگی (kurtosis) می‌باشد. قدرمطلق ضریب چولگی کمتر از ۳ و ضریب کشیدگی کمتر از ۱۰ ملاک نرمال بودن متغیرها است. جدول ۳ نتایج آزمون نرمال بودن متغیرها را نشان می‌دهد.

همان‌طوری که جدول ۳ نشان می‌دهد تنها متغیر درگیری شناختی ($3/84 = \text{چولگی}$ ، $10/76 = \text{کشیدگی}$) از مفروضه نرمال بودن تخطی ناچیزی کرده است که نمی‌تواند مشکل جدی ایجاد کند ولی سایر

متغیرها مفروضه نرمال بودن را رعایت کرده‌اند. عدم هم‌خطی چندگانه: اگر دو متغیر همبستگی بالایی داشته باشند ($r > 0.80$) آن‌ها واریانس یکسانی از متغیر ملاک را تبیین می‌کنند. این وضعیت را هم‌خطی چندگانه می‌نامند. جهت بررسی هم‌خطی چندگانه از بررسی ماتریس همبستگی و دو عامل تحمل (tolerance) و تورم واریانس (VIF: Variance Inflation Factor) استفاده می‌شود. آماره تحمل نسبتی از واریانس است که به‌وسیله سایر متغیرها تبیین نمی‌شود و ارزش‌های تحمل کمتر از ۰/۱۰ نشان‌دهنده هم‌خطی چندگانه است. مشکل دیگر هم‌خطی چندگانه آن است که همبستگی بالای میان متغیرهای پیش‌بین، خطای استاندارد ضرایب آنها را افزایش می‌دهد، این پدیده عامل تورم واریانس شناخته می‌شود و ارزش‌ها بزرگتر ۱۰ نشان‌دهنده هم‌خطی چندگانه می‌باشد. بررسی ماتریس همبستگی جدول ۳ ضرایب بالای ۰/۸۰ را نشان نمی‌دهد، بنابراین مفروضه عدم هم‌خطی چندگانه رعایت گردیده است. همچنین جدول ۴ عامل تحمل و عامل تورم واریانس را نشان می‌دهد.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی در متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار
جهت‌گیری مذهبی		
مذهب‌گرایی	۸۲/۵۵	۹/۲۵
سازمان‌یافتگی	۶۳/۳۲	۸/۱۰
ارزنده‌سازی	۲۹/۸۷	۴/۳۶
کام‌جویی	۲۴/۳۰	۳/۷۱
متغیر جهت‌گیری مذهبی (نمره کلی)	۲۰۰/۱۵	۲۷/۹۶
خوش‌بینی آموزشی		
متغیر خوش‌بینی آموزشی (نمره کلی)	۲۱/۴۵	۶/۹۶
درگیری آموزشی		
شناختی	۴۰/۳۲	۷/۶۳
رفتاری	۴۲/۴۷	۸/۱۹
انگیزشی	۳۹/۸۴	۷/۳۰
متغیر درگیری آموزشی (نمره کلی)	۱۲۲/۷۱	۱۹/۶۴
تاب‌آوری آموزشی		
مساله‌محورو مثبت‌نگر	۴۲/۳۰	۸/۲۱
جهت‌گیری نسبت به آینده	۳۹/۴۸	۷/۱۴
مهارت‌های ارتباطی	۲۸/۷۵	۶/۳۰
متغیر تاب‌آوری آموزشی (نمره کلی)	۱۱۱/۵۷	۱۰/۰۹

یافته‌های توصیفی در جدول ۱ قابل مشاهده هستند.

جدول ۲: ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱- مذهب‌گرایی	-	۰/۷۰**	۰/۴۱**	۰/۵۷**	۰/۵۲**	۰/۴۹**	۰/۴۰**	۰/۴۲**	۰/۲۹**	۰/۴۷**	۰/۵۹**
۲- سازمان‌یافتگی		-	۰/۵۰	۰/۴۴	۰/۴۷	۰/۲۱	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۱۳	۰/۱۷	۰/۶۲
۳- ارزنده‌سازی			-	۰/۲۹	۰/۲۵	۰/۱۷	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۲۱	۰/۲۷	۰/۳۹
۴- کام‌جویی				-	۰/۷۷	۰/۴۴	۰/۴۴	۰/۴۴	۰/۲۲	۰/۲۷	۰/۶۲
۵- منبع کنترل درونی					-	۰/۴۴	۰/۲۸	۰/۲۵	۰/۱۵	۰/۲۴	۰/۷۲
۶- منبع کنترل بیرونی						-	۰/۰۶	۰/۴۴	۰/۲۵	۰/۴۰	۰/۱۲
۷- خوش‌بینی آموزشی							-	۰/۵۴	۰/۴۱	۰/۴۹	۰/۴۸
۸- درگیری شناختی								-	۰/۵۱	۰/۵۵	۰/۴۷
۹- درگیری رفتاری									-	۰/۷۱	۰/۴۵
۱۰- درگیری انگیزشی										-	۰/۴۴
۱۱- تاب‌آوری آموزشی											-

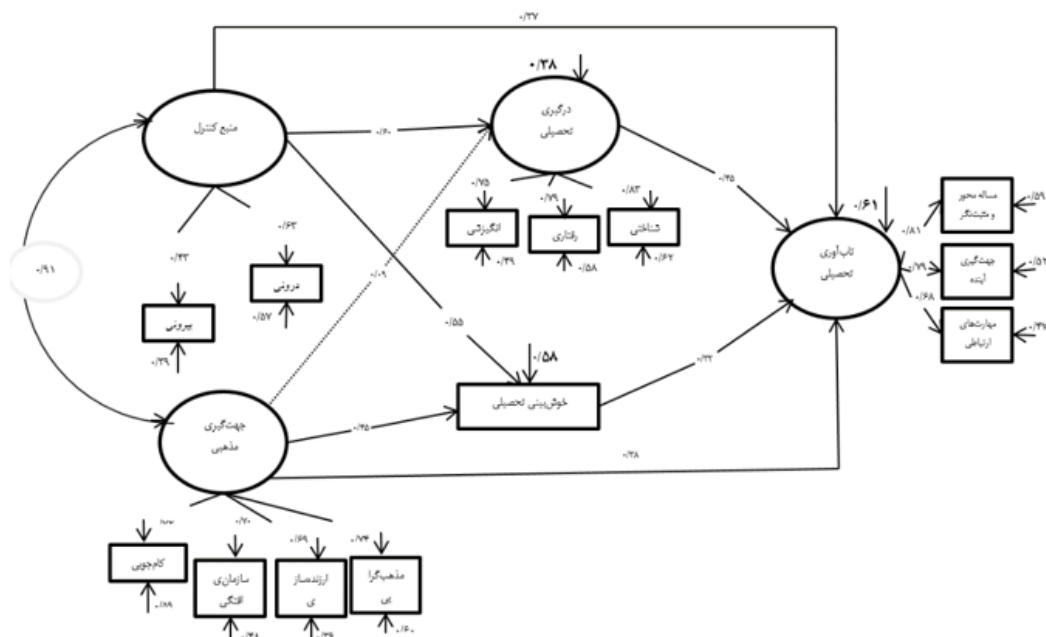
* $P < 0.05$, ** $P < 0.01$

جدول ۳: شاخص‌های توصیفی چولگی و کشیدگی جهت بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای پژوهش

متغیرها	چولگی	کشیدگی
شاخص	خطای معیار	شاخص خطای معیار
۱- مذهب‌گرایی	۱/۸۸	۰/۱۳
۲- سازمان‌یافتگی	۱/۰۹	۰/۱۳
۳- ارزنده‌سازی	۲/۸۹	۰/۱۳
۴- کام‌جویی	۰/۹۱	۰/۱۳
۴- خوش‌بینی آموزشی	۰/۹۱	۰/۱۳
۵- درگیری شناختی	۳/۸۴	۰/۱۳
۶- درگیری رفتاری	۱/۵۲	۰/۱۳
۷- درگیری انگیزشی	۱/۴۰	۰/۱۳
۸- تاب‌آوری آموزشی	۱/۱۷	۰/۱۳

جدول ۴: عامل تحمل و عامل تورم واریانس برای متغیرهای پیش‌بین برونزاد و میانجی

متغیرها	عامل تحمل	عامل تورم واریانس
۱- مذهب‌گرایی	۰/۴۳	۲/۳۲
۲- سازمان‌یافتگی	۰/۷۴	۱/۸۶
۳- ارزنده‌سازی	۰/۶۷	۱/۱۳
۴- کام‌جویی	۰/۴۳	۲/۳۳
۵- خوش‌بینی آموزشی	۰/۴۷	۲/۳۷
۶- درگیری شناختی	۰/۷۹	۱/۶۶
۷- درگیری رفتاری	۰/۷۱	۱/۶۳
۸- درگیری انگیزشی	۰/۴۷	۲/۲۶
۹- تاب‌آوری آموزشی	۰/۷۲	۱/۶۴

تصویر ۱: نتایج تحلیل مدل پیشنهادی

استفاده از روش نمودارهای پراکندگی، مفروضه خطی بودن را تأیید کرد. یافته‌های استنباطی مربوط به برازندگی مدل: در پژوهش حاضر، به منظور بررسی روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای جهت‌گیری مذهبی، منبع کنترل، خوش‌بینی آموزشی، درگیری آموزشی و تاب‌آوری آموزشی یک مدل فرضی براساس پیشینه پژوهشی تدوین گردید و فرضیه کلی، فرضیه‌های مستقیم و فرضیه‌های غیرمستقیم آن بررسی شدند.

همان‌طوری که جدول ۴ نشان می‌دهد ارزش‌های تحمل هیچ‌کدام از متغیرها کمتر از ۰/۱۰ نیست و همچنین ارزش‌های تورم واریانس هیچ‌کدام از متغیرها از ۱۰ بالاتر نیست، بنابراین مفروضه عدم هم‌خطی چندگانه رعایت گردیده است. خطی بودن: در روش مدل‌یابی معادلات ساختاری، فرض می‌شود که بین متغیرهای پیش‌بین روابط خطی وجود دارد. از آن‌جا که هیچ نمره ساده‌ای برای آزمون این مفروضه وجود ندارد، از روش ترسیم نمودارهای پراکندگی استفاده شد. در این مطالعه، با

برآورد مدل پیشنهادی

برآورد مدل پیشنهادی در دو گام انجام شد. در گام اول، پارامترهای (ضرایب استاندارد مسیرها) مدل پیشنهادی پژوهش برآورد شده‌اند. در گام دوم، به بررسی برازندگی مدل پیشنهادی و آزمون فرضیه کلی که شامل شاخص‌های برازش است، اشاره شده است. نتایج تحلیل مدل پیشنهادی در تصویر ۱ قابل مشاهده است. همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد ضرایب استاندارد هفت مسیر منبع کنترل به تاب‌آوری آموزشی ($\beta=0/34, P<0/007$)، منبع کنترل به

درگیری آموزشی ($\beta=0/60, P<0/001$)، منبع کنترل به خوش‌بینی آموزشی ($\beta=0/55, P<0/001$)، جهت‌گیری مذهبی به تاب‌آوری آموزشی ($\beta=0/38, P<0/001$)، جهت‌گیری مذهبی به خوش‌بینی آموزشی ($\beta=0/45, P<0/001$)، درگیری آموزشی به تاب‌آوری آموزشی ($\beta=0/45, P<0/005$) و خوش‌بینی آموزشی به تاب‌آوری آموزشی ($\beta=0/32, P<0/008$) معنادار می‌باشند ولی یک مسیر باقی‌مانده به لحاظ آماری معنادار نیست ($P>0/05$). جدول ۴، ۵ و ۶ شاخص‌های برازش را نشان می‌دهد. همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد مدل از برازش مطلوبی برخوردار بوده با داده‌ها برازش دارد.

جدول ۵: پارامترهای اندازه‌گیری روابط مستقیم متغیرها در مدل پیشنهادی

مسیرها	خطای استاندارد	بتای غیراستاندارد (B)	بتای استاندارد (β)	نسبت بحرانی (CR)	سطح معنی‌داری
جهت‌گیری مذهبی به تاب‌آوری آموزشی	۰/۸۵	۰/۵۳	۰/۳۸	۱/۹۲	۰/۰۰۱
جهت‌گیری مذهبی به درگیری آموزشی	۰/۹۰	۰/۱۸	۰/۰۹	۰/۴۱	۰/۳۲
جهت‌گیری مذهبی به خوش‌بینی آموزشی	۰/۷۴	۰/۶۴	۰/۴۵	۲/۸۰	۰/۰۰۱
درگیری آموزشی به تاب‌آوری آموزشی	۰/۴۷	۰/۷۱	۰/۴۵	۳/۰۷	۰/۰۰۵
خوش‌بینی آموزشی به تاب‌آوری آموزشی	۰/۶۵	۰/۵۹	۰/۳۲	۴/۱۱	۰/۰۰۸

جدول ۶: شاخص‌های برازش مدل

شاخص‌ها	مقادیر	دامنه مورد قبول	نتیجه
مجذور خی (X^2)	۴۷۲/۱۷	$>0/05$	نامطلوب
سطح معناداری (P.value)	۰/۰۰۱		مطلوب
مجذور خی بر درجه آزادی (X^2/DF)	۲/۹۲	<5	مطلوب
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۸۸	$>0/90$	مطلوب
ریشه میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA)	۰/۰۶۱	$<0/1$	مطلوب
شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)	۰/۹۰	$>0/90$	مطلوب
شاخص توکر-لویس (TLI)	۰/۹۱	$>0/90$	مطلوب
برازندگی هنجار شده بنتلر-نانت (NFI)	۰/۸۷	$>0/90$	مطلوب
شاخص برازش هنجاری شده ایجاز (PNFI)	۰/۷۰	$>0/50$	مطلوب

بحث

فرضیه اول: منبع کنترل با واسطه درگیری آموزشی اثر علی غیرمستقیم و معناداری بر تاب‌آوری آموزشی دارد. این نتیجه با یافته‌های [۱۵-۱۸] همخوان می‌باشد. در تبیین این هماهنگی و همخوانی می‌توان به علل زیر اشاره کرد: نخست این‌که در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر نمونه مورد استفاده از افراد تحصیل کرده (دانشجو) بوده است. همچنین در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر هر دو جنس برای نمونه مورد مطالعه استفاده شده است. بعلاوه، در مطالعات همخوان، همانند مطالعه فوق از متغیر درگیری آموزشی به عنوان متغیر میانجی استفاده گردیده. در نهایت، این‌که در تمامی مطالعات ذکر شده از نمره کلی درگیری آموزشی و منبع کنترل استفاده شده است.

فرضیه دوم: منبع کنترل با واسطه خوش‌بینی آموزشی اثر علی غیرمستقیم و معناداری بر تاب‌آوری آموزشی دارد. این یافته با نتایج مطالعات [۱۸، ۲۰، ۲۱] همخوان می‌باشد در تمامی این مطالعات منبع کنترل از طریق تأثیر پذیری بر میزان خوش‌بینی آموزشی، تأثیری غیر مستقیم بر میزان تاب‌آوری آموزشی می‌گذارد. در تبیین این هماهنگی و همخوانی می‌توان به علل زیر اشاره کرد: نخست این‌که در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر نمونه مورد استفاده از افراد تحصیل کرده (دانش‌آموز و دانشجو) بوده است. همچنین در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر هر دو جنس برای نمونه مورد مطالعه استفاده شده است.

بعلاوه، در مطالعات همخوان، همانند مطالعه فوق از متغیر خوش‌بینی آموزشی به عنوان متغیر میانجی استفاده گردیده. در نهایت، این‌که در تمامی مطالعات ذکر شده از نمره کلی خوش‌بینی آموزشی و منبع کنترل استفاده شده است.

فرضیه سوم: جهت‌گیری مذهبی با واسطه درگیری آموزشی اثر علی غیرمستقیم و معناداری بر تاب‌آوری آموزشی دارد. این نتیجه با یافته‌های [۲۲، ۲۳] همخوان می‌باشد. در تبیین این هماهنگی و همخوانی می‌توان به علل زیر اشاره کرد: نخست این‌که در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر از نمونه مورد استفاده از افراد تحصیل کرده (دانشجو) بوده است. همچنین در مطالعات گذشته و پژوهش حاضر هر دو جنس برای نمونه مورد مطالعه استفاده شده است. بعلاوه، در مطالعات همخوان، همانند مطالعه فوق از متغیر درگیری آموزشی به عنوان متغیر میانجی استفاده گردیده. در نهایت، این‌که در تمامی مطالعات ذکر شده از نمره کلی درگیری آموزشی و جهت‌گیری مذهبی استفاده شده است از دلایل دیگر برای تبیین این یافته و در همسویی با نتایج مطالعات ذکر شده می‌توان گفت که دانشجویانی که باورهای مذهبی در آن‌ها قوی است همواره از میزان فعالیت بیشتری در زمینه آموزشی برخوردار هستند و لذا همین میزان فعالیت و درگیری بیشتر به تدریج باعث افزایش میزان تاب‌آوری در آن‌ها می‌شود. به عبارتی

برخوردار هستند و لذا همین میزان امید به انجام فعالیت به تدریج باعث افزایش میزان تاب‌آوری در آن‌ها می‌شود. به عبارتی می‌توان اینگونه تبیین را ارائه کرد که جهت‌گیری مذهبی باعث ارتقای میزان امید و خوش‌بینی آموزشی دانشجویان شده و همین خوش‌بینی آموزشی ارتقا یافته باعث ارتقای سطح تاب‌آوری آموزشی می‌شود. همچنین در تبیین هماهنگی و همخوانی نتایج مطالعه حاضر با مطالعه فوق می‌توان به علل زیر اشاره کرد: نخست اینکه در مطالعه فوق و پژوهش حاضر نمونه مورد استفاده از افراد تحصیل کرده (دانش‌آموز و دانشجو) بوده است. بعلاوه، در مطالعه فوق، همانند مطالعه حاضر از متغیر خوش‌بینی آموزشی به عنوان متغیر میانجی استفاده گردیده است.

سپاسگزاری

از کلیه عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، تقدیریم و تشکر داریم.

References

- Aghaei A, Malekpoor M, Mosavar S. [The relation between the life style and conjugal-life satisfaction in artists and ordinary people]. QJ Sci -Res Islamic Azad Univ Khorasgan. 2000;21:169-90.
- Ando R, Herbert R, Martin G, Marsh E. Academic Achievement and four variables of self-esteem, control and commitment. Contemp Educ Psychol. 2008;22(14):165-91.
- Ange E, Houwan W. Developing a model for educational achievement based on control, self esteem, educational well-being and emotional well-being. Elementary Sch J. 2017;15(1):118-27.
- Webster A, Feiler A, Webster V, Lovell C. Parental Perspectives on Early Intensive Intervention for Children Diagnosed with Autistic Spectrum Disorder. J Early Child Res. 2016;2(1):25-49. doi: 10.1177/1476718x0421002
- Bartone T, Hystad Y, Eid T, Brevik E. A Review of Psychological Resilience and its Predictors in Medical Students. 2012;12(3):48-59.
- Wright DR, Fitzpatrick KM. Social Capital and Adolescent Violent Behavior: Correlates of Fighting and Weapon Use among Secondary School Students. Soc Forces. 2006;84(3):1435-53. doi: 10.1353/sof.2006.0077
- Pajares F. Self-Efficacy Beliefs in Academic Settings. Rev Educ Res. 2016;66(4):543-78. doi: 10.3102/00346543066004543
- Benishek LA, Lopez FG. Development and Initial Validation of a Measure of Academic Hardiness. J Career Assess. 2016;9(4):333-52. doi: 10.1177/106907270100900402
- Crocker J. From egosystem to ecosystem: Implications for relationships, learning, and well-being. Washington, DC: American Psychological Association; 2008. 63-72 p.
- Crocker J, Luhtanen RK, Cooper ML, Bouvrette A. Contingencies of self-worth in college students: theory and measurement. J Pers Soc Psychol. 2003;85(5):894-908. doi: 10.1037/0022-3514.85.5.894 pmid: 14599252
- Ryan RM, Deci EL. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. Am Psychol. 2000;55(1):68-78. pmid: 11392867
- Deci EL, Ryan RM. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Psychol Inq. 2000;11(4):227-68. doi: 10.1207/s15327965pli1104_01
- Dettmers S, Trautwein U, Lüdtke O, Goetz T, Frenzel AC, Pekrun R. Students' emotions during homework in mathematics: Testing a theoretical model of antecedents and achievement outcomes. Contemp Educ Psychol. 2011;36(1):25-35. doi: 10.1016/j.cedpsych.2010.10.001

می‌توان اینگونه تبیین را ارائه کرد که جهت‌گیری مذهبی باعث ارتقای میزان درگیری آموزشی دانشجویان شده و همین درگیری آموزشی ارتقا یافته باعث ارتقای سطح تاب‌آوری آموزشی می‌شود و لذا می‌توان گفت که جهت‌گیری مذهبی اثری غیرمستقیم بر میزان تاب‌آوری آموزشی دانشجویان می‌گذارد. فرضیه چهارم: جهت‌گیری مذهبی با واسطه خوش‌بینی آموزشی اثر علی غیرمستقیم و معناداری بر تاب‌آوری آموزشی دارد. این نتیجه با یافته‌های [۲۳-۲۵] همخوان می‌باشد.

نتیجه‌گیری

از دلایل تبیین این یافته و همخوانی این مطالعه را می‌توان نخست در نمونه مورد مطالعه یکسان کرد و دوم اینکه در هر دو مطالعه خوش‌بینی آموزشی به عنوان متغیر میانجی در نظر گرفته شده است. از دلایل دیگر برای تبیین این یافته و در همسویی با نتایج مطالعه فوق می‌توان گفت که دانشجویانی که باورهای مذهبی در آن‌ها قوی است همواره از میزان امیدواری و خوش‌بینی بیشتری برای انجام فعالیت آموزشی

- Garemzi R. A rewio Psychological resilienc: Princeton university press; 1991.
- Garmez N, Masten AS, Tellegen A. The study of stress and competence in children: a building block for developmental psychopathology. Child Dev. 1984;55(1):97-111. pmid: 6705637
- McGregor I, Little BR. Personal projects, happiness, and meaning: on doing well and being yourself. J Pers Soc Psychol. 1998;74(2):494-512. pmid: 9491589
- Gerigooora R, shaminove T. The prediction of educational accreditation based on well-being and academic optimism Contemp Educ Psychol. 2014;49(8):355-66.
- Glantz D, Johnson U. The ecology of human development: Experiments by nature and design: Harvard University Press; 1999.
- Borman GD, Overman LT. Academic Resilience in Mathematics among Poor and Minority Students. Elementary Sch J. 2004;104(3):177-95. doi: 10.1086/499748
- Glantz MD, Johnson JL. Resilience and development: Positive life adaptations. New york: kluwer academic publisher; 2013.
- Goetz T, Perry R, Pekrun R, Frenzel A. The Control-Value Theory of Achievement Emotions: An integrative approach to emotions in education. Emot Educ. 2018;19(15):13-36.
- Goldsmith AH, Veum JR, Darity W. Unemployment, joblessness, psychological well-being and self-esteem: Theory and evidence. J Soc Econ. 1997;26(2):133-58. doi: 10.1016/s1053-5357(97)90030-5
- Gotlib IH, Beach SR. A marital/family discord model of depression: Implications for therapeutic intervention. New York: Guilford; 1995.
- Jia-jun G, editor Research on a PCI model-based reform in college students' entrepreneurship education. 2011 2nd International Conference on Artificial Intelligence, Management Science and Electronic Commerce (AIMSEC); 2011: IEEE.
- Hawkins R, Catalano T, Kastremun T, Abate R, Hill E. Academic Resilience predictors for students. Read Writ Q. 2016;19(4):119-37.
- Harker L, Keltner D. Expressions of positive emotion in women's college yearbook pictures and their relationship to personality and life outcomes across adulthood. J Pers Soc Psychol. 2001;80(1):112-24. pmid: 11195884
- Ong AD, Edwards LM, Bergeman CS. Hope as a source of resilience in later adulthood. Pers Individ Differ. 2006;41(7):1263-73. doi: 10.1016/j.paid.2006.03.028
- Hinds W. Goals and intrinsic motivation: You can get there from here. Adv Motiv Achiev. 2016;18(7):21-49.

29. Strassle CG, McKee EA, Plant DD. Optimism as an indicator of psychological health: using psychological assessment wisely. *J Pers Assess.* 1999;72(2):190-9. doi: [10.1207/S15327775JP720203](https://doi.org/10.1207/S15327775JP720203) pmid: 10410400
30. Allen JR, Allen BA. Scripts: The Role of Permission. *Transact Anal Bull.* 2016;2(2):72-4. doi: [10.1177/036215377200200210](https://doi.org/10.1177/036215377200200210)
31. Taiss M. Integrating self-worth motivation theory and need achievement theory: A quadripolar representation of self-handicapping and defensive pessimism. *Univ Sydney.* 1999;80(14):40-57.
32. Wilks SE. Resilience amid academic stress: The moderating impact of social support among social work students. *Adv Soc work.* 2008;9(2):106-25.